

A TREIA EDIȚIE A CONFERINȚEI INTERNAȚIONALE „Statele Balcanice și Baltice în Europa Unită: Istorie, Religie și Cultură”, Vilnius (Lituania), 9–11 octombrie 2017.

La finele anului trecut, o nouă ediție a conferinței internaționale *Balkan and Baltic States in United Europe: History, Religion, and Culture* („Statele Balcanice și Baltice în Europa Unită: Istorie, Religie și Cultură”) a avut loc la Vilnius (Lituania). Conferința s-a desfășurat în perioada 9–11 octombrie 2017, fiind găzduită de Institutul Lituanian de Istorie al Academiei de Științe din Lituania (<http://www.istorija.lt>). În fruntea comitetului de organizare s-au aflat Žilvytis Šaknys, din partea instituției gazdă, și Ekaterina Anastasova, din partea părții bulgare.

Conferința s-a înscris în seria de evenimente plasate sub semnul sărbătoririi a 100 de ani de la proclamarea independenței Republicii Lituania. În 16 februarie 1918, Lituania devenea un stat independent. Unul dintre actorii majori ai acestui eveniment a fost Jonas Basanavičius (1851–1927), istoric, etnolog, medic și politician, supranumit și „patriarhul națiunii lituaniene”, căruia i-a fost dedicată manifestarea științifică. În cursul vieții sale, Jonas Basanavičius a petrecut un sfert de secol în Bulgaria, unde a lucrat ca medic, ceea ce îl transformă într-un simbol al legăturilor dintre statele baltice și cele balcanice.

Cea de a treia ediție a conferinței *Balkan and Baltic States in United Europe* marchează zece ani de la începerea discuțiilor și întâlnirilor științifice pe această temă. În tot acest timp, tematica abordată a continuat să fie una de actualitate. Intensificarea dinamicilor geopolitice în interiorul Uniunii Europene, dar și dintre Uniunea Europeană și restul lumii (Brexit, relațiile SUA – UE – Rusia) justifică pe deplin adresarea unor întrebări precum: Cum este interpretată istoria astăzi? Care sunt schimbările din peisajul confesional al celor două regiuni (Balcani și țările baltice)? Care este situația comunităților religioase? Care sunt noile teme de cercetare apărute în cele două regiuni, în urma ultimelor evenimente politice? Abordarea conferinței a fost de la început una interdisciplinară, de angajare a discuțiilor între cercetători cu abordări diferite, din cele două regiuni.

La conferință au participat patruzeci de cercetători din zece țări: Lituania, Letonia, Estonia, Bulgaria, Turcia, România, Marea Britanie, Rusia, Finlanda și Austria. Din partea României au fost prezenți subsemnata (Institutul de Sociologie, Academia Română), Maria Manteoniu și Ana-Mihaela Pascu (Muzeul Național al Țăranului Român). Deplasarea mea la această manifestare a fost înlesnită de programul de schimburi interacademice existent între Academia Română și Academia de Științe din Lituania. Participanții au fost, în marea lor majoritate, etnologi, antropologi și sociologi. Printre ei s-au numărat și mulți membri activi ai grupului de lucru „The Ritual Year”, din „Société International d’Etnographie et de Folklore”, a cărui secretară sunt din anul 2014 (<https://www.siefhome.org/wg/ry/index.shtml>). Comunicările au fost prezentate în limbile engleză și rusă. Unele expuneri au avut la bază studii realizate în cadrul proiectului bilateral de cooperare între Academia de Științe din Estonia, Centrul de Excelență în Studii Estoniene (CEES, European Regional Development Fund) și Academia de Științe din Bulgaria, proiect intitulat „Balkan and Baltic Holiness. Modern Religiosity and National Identity” (2015–2017).

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXIX, nr. 1–2, p. 201–205, București, 2018

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

Photo: Irina Stahl.

În primul panel al conferinței, *History, Memory, Identity*, Rimantas Miknys, directorul Institutului Lituanian de Istorie, a vorbit auditoriului despre Jonas Basanavičius. Arūnas Vaicekauskas (Kaunas, Lituania) a continuat discuția legată de personalitatea lui Basanavičius, vorbind despre teoria savantului cu privire la originea lituanienilor. Veneta Iankova (Șumen, Bulgaria) a prezentat apoi un studiu comparativ cu privire la tătării din Bulgaria și Lituania. A urmat expunerea lui Skaidrė Urbonienė (Vilnius, Lituania) despre monumentele ridicate în cinstea independenței Lituaniei și conflictele pe care acestea le-au cauzat cu autoritățile ruse. Sociologul turc Vildane Dinç (Bursa) a prezentat studiul realizat împreună cu Artum Dinç (Ankara), referitor la imaginea Bulgariei socialiste în memoria minorității turce din această țară (din rândul căreia mulți au emigrat, în perioada comunistă, în Turcia). A urmat Ana Mihaela Pascu, de la Muzeul Național al Țăranului Român (București), care a prezentat un interesant studiu despre locuitorii din Valea Jiului, mai exact, despre felul în care se prezintă, la nivel discursiv, identitatea socială a două categorii sociale regăsite sub denumirile de „momârlani” și „barabe”. Cei dintâi sunt ciobani, locuitori români ai satelor din regiune. Ei sunt numiți „momârlani” de către minerii care, veniți după 1840 și așezați cu precădere în orașe, aveau origine alogenă – polonezi, maghiari, germani sau evrei. Cei din urmă sunt, la rândul lor, numiți „barabe” de către ciobani. Printre altele, vorbitoarea a prezentat și numeroasele ipoteze aflate la baza originii celor două denumiri.

Cel de-al doilea panel, *Religion and Sacred Places*, s-a deschis prin expunerea profesorului Robert Parkin (Oxford, Marea Britanie), dedicată monumentalei statui a lui Isus Hristos înălțată în micul oraș polonez Świebodzin, vizitată deocamdată, în absența unor miracole legate de acest loc, mai degrabă de turiști decât de pelerini. Prin exemplul acestei statui și circumstanțele ridicării sale, autorul a readus în discuție conceptele de „spațiu sacru” și „pelerinaj”. Sociologul leton Solveiga Krumina-Konkova (Riga) a prezentat situația religiei protestante din Letonia, în contextul postliberalismului. Au fost discutate mai multe situații, cea a apropierii Bisericii Luterane de catolicism

(ex.: cazul Bisericii Luterane Evangelice din Letonia), a interesului crescut față de ortodoxie, dar și a creștinilor convertiți la islam. Prezentarea a fost însoțită de date statistice relevante. Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė (Kaunas, Lituania) a prezentat rezultatele unei cercetări cu privire la identitatea comunității catolice din Bulgaria. Autoarea, care a avut în vedere o abordare comparativă a comunităților catolice din orașele Sofia și Plovdiv și câteva sate din regiunea Plovdiv, a ajuns la concluzia că identitatea religioasă catolică nu este una uniformă, evidențiindu-se o serie de caracteristici locale și regionale. Următoarele două prezentări s-au referit tot la religia catolică: Inese Runce, de la Institutul de Filosofie și Sociologie din Riga (Letonia), a vorbit despre practici religioase ale credincioșilor romano-catolici din Letonia sub regimul sovietic și repercusiunile acestor practici în ziua de astăzi; la rândul ei, Jolanta Kuznecovienė (Kaunas, Lituania) s-a exprimat cu privire la implicarea Bisericii Romano-Catolice în viața publică din Lituania, în perioada 1990–2015, în contextul democrației liberale. S-a subliniat, printre altele, activă implicare a Bisericii în sfera politică și civilă a societății. Prezentarea Mariei Mateoniu, de la Muzeul Național al Țăranului Român (București), a abordat tensiunile existente între autoritățile comuniste și măicuțele de la Mănăstirea Sfântul Nicolae din Predeal, așa cum reiese din relatările măicuțelor intervievate de cercetătoare în perioada 1999–2004. Nadežda Pazuhina de la Institutul de Filosofie și Sociologie din Riga (Letonia) a vorbit despre vechi-credincioșii ruși din Letonia (rusă: *bespopovsky*) și modul în care aceștia se raportează la strămoși și la transmiterea lor culturală. Mare Kõiva, directoarea Centrului de Excelență în Studii Estoniene (Tartu) s-a concentrat, în prezentarea sa, asupra creării de noi spații sacre în Estonia, cum ar fi coloanele sacre, sau așa-numitele „grassroots’ memorials”. Toate exemplele prezentate de cercetătoarea din Estonia au ilustrat felul în care noi obiecte duc la crearea de noi identități, noi forme de sacralitate și apartenență. În continuare, Mila Maeva, de la Institutul de Etnologie și Folclor și Muzeul Etnografic din Sofia a prezentat o abordare comparativă a Bisericilor Adventiste de Ziua a Șaptea din Bulgaria și statele baltice. Svetoslava Toncheva (Sofia, Bulgaria) a vorbit despre dimensiunea, specificitatea și distribuția budismului în Bulgaria. Ziua s-a încheiat cu lucrarea cercetătoarei Monika Balikienė (Vilnius, Lituania) despre practici oculte și vrăjitorie în Lituania.

În cadrul celui de-al treilea panel al conferinței, intitulat *Ethnicity and Ethnic Cuisine*, au avut loc prezentări susținute de cercetătorii veniți din Kazan (Rusia): Serghei Rychkov, Nadezhda Rychkova și Rozalinda Musina. În continuarea acestor expuneri, toate referitoare la tătarii din Kazan, participanții la conferință au luat parte la o scurtă excursie, în care au putut vizita comunitatea tătară de la Nemėzis (<http://nemeztatarcom.webs.com>). Membri de seamă ai comunității tătare au dat explicații participanților cu privire la vechimea așezării, religie, obiceiuri culinare ș.a.

Ultima zi a conferinței a debutat cu al patrulea panel, *Ritual, Feasts and Leisure Time*. Primele trei expuneri, susținute de cercetătorii din instituția gazdă, au fost dedicate unei analize comparative între Lituania și Bulgaria. Toate au avut la bază cercetări realizate în cadrul unor proiecte anterioare comune. Rasa Paukštytė-Šaknienė a vorbit despre sărbători familiale contemporane din orașele din Lituania și Bulgaria. Irma Šidiškienė s-a referit la diverse aspecte culturale ale comunităților de lucru din orașele din Lituania și Bulgaria. Iar Žilvytis Šaknys a vorbit despre petrecerea timpului liber și sărbătorile între prieteni în Vilnius și Sofia, mai exact despre felul în care este percepută prietenia și cum este ea întreținută de-a lungul anului, cu o atenție deosebită acordată felului în care aceasta funcționează din perspectiva anului ritual și a sărbătorilor calendaristice. În continuare, Lina Petrosheva (Klaipėda, Lituania) a analizat celebrarea carnavalului în Lituania, după dobândirea independenței, și modul în care acesta a fost abordat în periodicele de la începutul secolului al XX-lea. Svetlana Ryzhakova (Moscova, Rusia) a încheiat panelul cu o prezentare despre obiceiuri și practici hinduse în Letonia și Lituania de astăzi.

Al cincilea panel, *Migrants and Migration*, moderat de subsemnata, s-a deschis cu prezentarea lui Akvilė Motuzaitė (Turku, Finlanda), referitor la familiile mixte (fino-lituanieni și greco-lituanieni) din Finlanda și Grecia și felul în care acestea aleg să celebreze sărbătorile calendaristice lituanieni. Mariyanka Borisova Zhekova (Sofia, Bulgaria) s-a referit la sărbătorile școlare din instituțiile de învățământ ale comunităților de emigranți bulgari de peste hotare.

Photo: Žilvytis Šaknys.

Ultimul panel al conferinței, *Tradition and Innovation*, a fost deschis de Tatiana Minniyakhmetova (Innsbruck, Austria), cu o comunicare referitoare la cărțile magice din cultura slavă și la influențele, sau împrumuturile străine din cadrul acestora. În continuare, subsemnata a prezentat rezultatele unui studiu referitor la monumentele de moarte năprasnică („sudden death memorials” – un concept care îmi aparține), ce marchează locul în care o persoană și-a pierdut viața, în mod neașteptat și adeseori tragic, înainte de vreme. Studiul s-a bazat pe 287 de monumente, repertoriile în București, explicând evoluția lor în timp și spațiu. Au fost de asemenea menționate credințele populare referitoare la moartea năprasnică și practicile în legătură cu aceasta. În următoarea prezentare, Andres Kuperjanov (Tartu, Estonia) a făcut referire la un alt fel de spații cu încărcătură sacră, culturală sau memorială din Estonia și Bulgaria, spații în legătură cu apa sau diverse surse de apă. Într-o abordare comparativă, vorbitorul a prezentat o tipologie a acestor spații, trăgând și o serie de concluzii pe seama asemănarilor și deosebirilor înregistrate în cele două țări. Milena Lyubenova (Sofia, Bulgaria) a prezentat un interesant studiu referitor la sărbătoarea Sfântului Haralambie (10 februarie), cunoscut ca vindecător de ciumă și patron al apicultorilor. Vechi practici în legătură cu acest sfânt din regiunea Blagoevgrad au fost prezentate în paralel cu noile expresii contemporane ale praznicului din comunitatea locală. A urmat expunerea lui Jonas Mardosa (Vilnius, Lituania) cu privire la sărbătoarea Rusaliilor și Drumul Crucii, din suburbia Verkiai din Vilnius. Abordarea istorică, pornind de la jumătatea secolului al XVII-lea și continuând până în prezent, a evidențiat caracterul interconfesional al procesiunii, calvarul din Vilnius situându-se în centrul pietății catolicilor lituanieni, bieloruși, ucraineni și polonezi, deopotrivă. Distruse în timpul ocupației sovietice, crucile au fost reconstruite în 2002, când procesiunea a renăscut. În continuare, Marju Kõivupuu (Tallinn, Estonia) a tratat inventarierea patrimoniului cultural imaterial din Estonia, unde anul 2013 a fost declarat Anul Patrimoniului Cultural. Gaila Kirdienė (Vilnius, Lituania) a adus o notă de noutate, vorbind despre utilizarea viorii în Europa (mai cu seamă Europa de Răsărit), într-o încercare de reconstituire a utilizării acestui instrument în țările baltice, unde sursele istorice sunt sumare.

Expunerea lui Anete Karlsonē (Riga, Letonia) a adus în atenție pigmenții naturali și tehnica vopsirii tradiționale din Letonia, ca parte integrantă a patrimoniului imaterial al acestei țări. A urmat Audronē Daraškevičienē (Vilnius, Lituania), care a abordat tematica socializării copiilor, plecând de la diferitele discursuri cu privire la moralitate identificate în societatea lituaniană contemporană. Vorbitoarea a evidențiat diferitele trenduri existente în educația morală a copiilor, accețiunile conferite conceptului de „copil”, locului copilului în familie și societate, precum și noțiunii de „ordine socială”. Ultima vorbitoare, Nijolē Pliuraitē-Andrejevienē, de la Muzeul în aer liber din Rumšiškės (Lituania), a prezentat o colecție de jucării și sculpturi etnografice realizate manual, în perioada sovietică, oferind interesante informații biografice cu privire la creatorii acestora. Expunerea a fost bogat ilustrată cu imagini.

Cei interesați să afle mai multe informații cu privire la această manifestare științifică pot descărca programul și rezumatele comunicărilor de pe adresa: <http://www.istorija.lt/konferencija-23/>.

Irina Stahl

